

## INFORMACIJOS, SUDARANČIOS VALSTYBĖS PASLAPTĮ, KVALIFIKAVIMO KAIP ĮRODymo CIVILINIAME PROCESU PROBLEMATIKA

**Indrė Maculevičienė**

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Privatinės teisės institutas

Elektroninis paštas: indremaculeviciene@mrui.eu

Pateikta 2025 m. rugpjūčio 14 d., parengta spaudai 2025 m. lapkričio 21 d.

DOI: 10.13165/JUR-25-32-2-06

**Santrauka.** Straipsnyje analizuojama informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, kvalifikavimo kaip įrodymo civiliniame procese problematika. Valstybės paslaptis yra viena iš seniausių valstybės saugomų informacijos rūšių, kurios slaptumas užtikrinamas ne tik visuomenėje, bet ir civiliniame procese. Informacija, sudaranti valstybės paslaptį, bendrosios teisės šalyse yra vienas iš įrodymų privilegijos taikymo pagrindų. Straipsnyje analizuojama, kas yra valstybės paslaptis ir ar Lietuvos teisėje nėra įtvirtintų teisės institutų, savo esme atitinkančių įrodymų privilegijas. Kadangi civiliniame procese gali būti naudojami tik leistinumų kriterijų atitinkantys įrodymai, straipsnyje nagrinėjama, ar informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra leistinas įrodymas ir kokiais atvejais ji gali būti naudojama byloje.

**Reikšminiai žodžiai:** valstybės paslaptis, įrodymų privilegija, įrodymų leistinumas.

### Įvadas

„Valstybės įsteigimo tikslas yra taika ir bendras saugumas, o kas turi teisę į tikslą, tas turi teisę į priemones jam pasiekti, <...> ir daryti viską, ką jie manys esant būtinu taikai palaikyti ir saugumui užtikrinti, iš anksto užkertant kelią nesantaikai viduje ir apsisaugant nuo išorės puolimo.“<sup>1</sup> Siekdama užtikrinti visuomenės gerovę, taiką ir bendrą saugumą, valstybė renka įvairaus pobūdžio informaciją, kuri įprastai yra vieša. Asmenys šią valstybės renkamą informaciją turi teisę gauti ir skleisti. Tai yra sudedamoji teisės į saviraiškos laisvę

1 Thomas Hobbes, *Leviatanas* (Vilnius: ALK Pradai, 1999), 188–189.

dalį<sup>2</sup>, tačiau tam tikrais atvejais ši laisvė gali būti pagrįstai ir teisėtai valstybės ribojama, kai siekiama apsaugoti kitą viešąjį interesą<sup>3</sup>. Vienas iš tokių atvejų yra valstybės paslaptį sudarančios informacijos slaptumo užtikrinimas<sup>4</sup>, taikomas ir civiliniame procese.

Valstybės paslaptis – viena iš seniausių valstybės saugomų informacijos rūšių, ji yra neatskiriama valdžios organizavimo dalis ir viena iš valstybės taikomų priemonių užtikrinti jos ir joje gyvenančių asmenų saugumą. Valstybės paslapties samprata ir jos apsauga reglamentuota Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslaptčių įstatyme<sup>5</sup> (toliau – Įstatymas): jame apibrėžta, kas laikoma valstybės paslaptimi, įtvirtinti šios informacijos žymėjimo, įslaptinimo, saugojimo, naudojimo ir išslaptinimo reikalavimai. Vis dėlto šiame Įstatyme nėra apibrėžta, kaip valstybės paslaptį sudaranti informacija turi būti naudojama ir saugoma civiliniame procese teisme.

Informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, naudojimo civiliniame procese kaip įrodymo klausimas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 177 straipsnio 4 dalyje: joje nurodyta, kad faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, paprastai negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki bus išslaptinti įstatymuose nustatyta tvarka. Šioje CPK normoje įtvirtinta duomenų, sudarančių valstybės ar tarnybos paslaptį, naudojimo taisyklė, teisės doktrinoje<sup>6</sup> nepateikiant argumentų įvardyta kaip įrodymų privilegija (angl. *evidentiary privileges*), pagrįsta idėja, kad tam tikros informacijos konfidencialumas, slaptumas ar reikšmingumas yra svarbesnės vertybės nei šios informacijos naudojimas įrodinėjimo procese. Toks vertinimas reikalauja atskiros įrodymų privilegijos sampratos ir CPK normų analizės.

Kasacinio teismo praktikoje<sup>7</sup> nurodoma, kad valstybės paslaptį sudarantys faktiniai duomenys savaime nėra laikomi neleistinu įrodymu civiliniame procese, ir išskiriami keli kriterijai (gairės), kokio pobūdžio aplinkybės teismui turėtų nustatyti, sprendami šių įrodymų leistinumą klausimą. Vis dėlto būtina įvertinti, ar nutartyje pateikti valstybės paslapties kaip įrodymo naudojimo kriterijai yra tinkami ir atitinka įrodymams keliamą leistinumą reikalavimą.

2 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis; Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 6 straipsnis.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. gegužės 15 d. nutarime nurodė, kad būtinybė apsaugoti valstybės paslaptį sudarančią (ar kitą įslaptintą) informaciją yra viešasis interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Konstitucija.

4 Teismų praktikoje patvirtinta, kad Europos žmogaus teisių konvencijos 10 straipsnio 2 dalis gali būti ribojama nacionalinio saugumo interesais (1987 m. kovo 26 d. sprendimas byloje *Leander prieš Švediją*, peticijos Nr. 9248/81, HUDOC, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 2 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57519>).

5 Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslaptčių įstatymas, *Valstybės žinios*, 2016 m. birželio 2 d., Nr. 2016-14735.

6 Jurgis Bartkus, „Įrodymų leistinumą reikšmė Lietuvos civiliniame procese“, *Teisė* 119 (2021): 108.

7 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. liepos 24 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9b-6c0ab4-5a80-4a27-8c15-6cccf21b3ab4>.

Tiek nacionalinių teismų<sup>8</sup>, tiek EŽTT<sup>9</sup> praktika, įskaitant bylas prieš Lietuvą<sup>10</sup>, patvirtina, kad teisės į teisingą teismą užtikrinimo ir valstybės paslapties apsaugos pusiausvyros klausimas išlieka reikšmingas ir kelia neaiškumų, kaip turi būti suderinama valstybės paslaptis ir teisės į teisingą teismą procesinės garantijos.

Informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra nevieša ir saugoma nuo atskleidimo (išviešinimo), todėl vertinant tokios informacijos naudojimo kaip įrodymo civiliniame procese problemas kyla klausimas, kaip nustatyti tinkamą balansą tarp valstybės kaip suvereno teisės spręsti dėl tam tikros informacijos įslaptinimo ir jos panaudojimo civiliniame procese poreikio kitai šaliai ginantis nuo pareikštų reikalavimų. Koks yra teismo vaidmuo, siekiant rasti tinkamą balansą, ir jo diskrecija vertinti valstybės paslapties kaip įrodymo leistinumą civiliniame procese? Ar tokia informacija apskritai gali būti laikoma įrodymu civiliniame procese? Ar valstybės paslaptį sudaranti informacija atitinka esminius įrodymams keliamus reikalavimus civiliniame procese (teisėtumas, leistinumas) ir ja gali būti remiamasi?

Tyrimo aktualumą pagrindžia ne tik pirmiau nurodytoje teismų praktikoje kylantys klausimai dėl informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, naudojimo kaip įrodymo, bet ir tai, kad Lietuvos teisės doktrinoje nepavyko rasti valstybės paslapties kaip įrodymo naudojimo civiliniame procese problematiką analizuojančių tyrimų<sup>11</sup>.

Šio straipsnio objektas yra informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, kvalifikavimas kaip įrodymo civiliniame procese. Tyrimo tikslas yra išanalizuoti ir atskleisti informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, naudojimo kaip įrodymo civiliniame procese problematiką. Šiam tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai: *pirma*, atskleisti valstybės paslapties

8 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2025 m. balandžio 8 d. nutartimi kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą byloje, kurioje, be kita ko, kilo teisės į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingo bylos nagrinėjimo klausimai *šalies* prašymu teismui neišreikalavus valstybės paslaptį sudarančios informacijos; bylą; 2025 m. birželio 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025 vertintas atsiskakymo pateikti duomenis, kurie sudarė pagrindą pirminiams kriminalinės žvalgybos veiksams, kuriuos vykdant buvo gauta informacijos apie ieškovo galimai atliekamas nusikalstamas veikas, pagrįstumas.

9 EŽTT 2020 m. spalio 15 d. sprendimas byloje *Muhammad ir Muhammad prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 80982/12, HUDOC, žiūrėta 2025 m. liepos 18 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205509>; 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Regner prieš Čekijos Respubliką*, peticijos Nr. 35289/11, HUDOC, žiūrėta 2025 m. liepos 17 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299>.

10 EŽTT 2023 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *UAB Bratit prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 13863/19, HUDOC, žiūrėta 2025 m. liepos 10 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22522>; 2022 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Adomaitis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 14833/18, HUDOC, žiūrėta 2025 m. liepos 10 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215168>; 2023 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *UAB Ambercore DC ir UAB Arcus Novus prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 56774/18, HUDOC, žiūrėta 2025 m. liepos 11 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-225220>.

11 Įrodymų leistinumą sampratos skirtingi aspektai analizuoti: Vytautas Nekrošius, „Įrodymų teisėtumas kaip jų leistinumą sąlyga Lietuvos civiliniame procese“, *Teisė* 118, (2021): 8–17, <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.118.1>; Jurgis Bartkus, „Įrodymų leistinumą samprata Lietuvos civiliniame procese ir arbitraže“, *Teisė* 122, (2022): 51–64, <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4>; Jurgis Bartkus, „Įrodymų leistinumas tarptautiniame komerciniame arbitraže“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2023), <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.551>; J. Bartkaus tyrimuose, susijusiuose su įrodymų leistinumu: Jurgis Bartkus, „Įrodymų leistinumą reikšmė Lietuvos civiliniame procese“, *Teisė* 119 (2021): 108, <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4>, tačiau valstybės paslapties kaip įrodymo leistinumą ribojimai šiuose mokslo darbuose neanalizuoti.

sampratą ir ją apibrėžiančius požymius; *antra*, išanalizuoti įrodymų privilegijos sampratą ir jos ryšį su Lietuvoje taikomais įrodymų ribojimais; *trečia*, įvertinti, ar valstybės paslaptį sudaranti informacija gali būti *įrodymas* byloje ir kokio pobūdžio aplinkybės teismas turi nustatyti ir įvertinti sprendžiamas dėl informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, kaip įrodymo leistinumo klausimą.

Siekiant įgyvendinti išsikeltus uždavinius, straipsnyje taikyti kokybiniai tyrimo metodai. Naudotas istorinis metodas leido atskleisti valstybės paslapties sampratą ir jos reglamentavimo pokyčius Lietuvos civilinio proceso teisėje. Lyginamasis metodas taikytas analizuojant užsienio valstybių teisinį reglamentavimą ir teismų praktiką. Loginis metodas pasitelktas formuojant poziciją dėl valstybės paslapties galimumo kaip įrodymo civiliniame procese ir pateikiant tyrimo išvadas. Sisteminės analizės metodu analizuotas teismų taikomų kriterijų pagrįstumas sprendžiant, kada valstybės paslaptis gali būti įrodymu byloje, ir vertinant, ar ji suderinama su įrodymų privilegijos doktrina, kaip vienu iš įrodymų leistinumą nustatančių kriterijų.

## 1. Valstybės paslapties samprata ir jos požymiai

Šiais laikais Vakarų demokratinėse valstybėse suverenitetas priklauso tautai<sup>12</sup>, todėl jos teisė būti informuotai apie valstybės valdymo procesus yra esminė sąlyga siekiant užtikrinti viešojo administravimo teisėtumą ir skaidrumą. Kiekvienas asmuo, kaip tautos dalis, turi teisę ne tik dalyvauti politiniuose sprendimuose, būti informuotas apie valstybės valdymo procesus, bet ir žinoti, koku pagrindu ribojama prieiga prie valstybės renkamos informacijos. Vienas iš valstybės informacijos ribojimo visuomenėje pagrindų yra valstybės saugumo užtikrinimas tiek nuo vidaus, tiek nuo išorės grėsmių. Valstybė renka ir saugo įvairaus pobūdžio informaciją, siekdama valstybės, o kartu ir visuomenės saugumo. Šiuo tikslu valstybės renkama visuomenei nevieša informacija vadinama valstybės paslaptimi.

Valstybės paslapties samprata nėra pastovi, jos turinys ir apimtis kinta, priklausomai nuo visuomeninių santykių, valstybinės struktūros, geopolitinės situacijos kaitos. Istorškai valstybės paslaptis buvo siejama su karinių žinių apsauga – tai buvo svarbu užtikrinant valstybinį saugumą. Senovės Romoje valdžios slaptumo samprata buvo perteikiama posakiu *secreta ad rem publicam pertinentia* (su valstybe susijusios paslaptys) ir praktiškai buvo galima išskirti bent tris slaptos informacijos kategorijas: *secreta ad bella pertinentia* (karinės paslaptys), religinės paslaptys ir informacija, susijusi su valstybės vidaus saugumu ir išorės politika<sup>13</sup>. Viduramžiais svarbiausios paslaptys dažnai buvo susijusios su karaliaus, bažnyčios ir kilmingųjų politiniais ir ekonominiais reikalais. Ne išimtis ir Lietuva:

12 Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2 straipsnis; 1958 m. Prancūzijos Konstitucijos 1 ir 3 straipsniai, Italijos Konstitucijos 1 straipsnis, Ispanijos Konstitucijos 1 straipsnio 2 dalis ir kt.

13 Senato nariams buvo draudžiama atskleisti bet kokią su vidaus saugumu ir išorės strategijomis susijusią informaciją, kurią Asamblėja nusprendė laikyti paslapyje. Elena Carpanelli, *State secrecy and international human rights law* (Torino: G. Giappichelli Editore, 2019): 12–13.

anoniminio autoriaus, aprašiusio Vytauto biografiją, Vytauto pagyrimė dar apie 1420 m. buvo paminėta paslaptis, rašant, kad „[g]eras darbas yra valdovo paslaptis saugoti, o dar geresnis apie didžiojo valdovo darbus kalbėti“<sup>14</sup>. LDK raštininko priesaikoje, kuri į Lietuvos Metrikos 4-ąją teismų bylų knygą įrašyta 1522 m. spalį, pasižadama saugoti, be kita to, „valstybės paslaptis“. XVIII–XIX a. įsitvirtinant liberalizmo ir demokratijos principams monarcho suverenitetas buvo apribotas. Valdžia palaipsniui pradėta grįsti tautos suverenumu, o valdžios institucijos vis labiau tapo atskaitingos piliečiams ir atsakingos už informacijos, susijusios su valstybės atliekamomis funkcijomis, atskleidimą.

Visais laikais valstybės riboja tam tikros valstybei svarbios informacijos viešumą ir prieinamumą visuomenėje. Valstybės paslaptimi buvo laikoma ne bet kokio pobūdžio informacija, o tik ta, kurios turinys buvo susijęs su duomenimis, žiniomis, kurių atskleidimas gali sukelti grėsmę valstybės suverenitetui, teritorijos vientisumui, padaryti žalos valstybės interesams, kaip bendram visos visuomenės gėriui. Kintant visuomeniniams santykiams, technologijoms ir istoriniam kontekstui, keitėsi valstybei kylančių grėsmių pobūdis: nuo fizinio teritorinio užkariavimo iki dirbtinio intelekto technologijų keliamų grėsmių<sup>15</sup>. Visgi siekis apsaugoti suvereno saugumo interesus nuo grėsmių išliko visais laikotarpiais.

Kai konkreti informacija kvalifikuojama kaip valstybės paslaptis, ji tampa nevieša, o tai gali lemti vis didesnę informacijos apimtį ribojimą visuomenėje, todėl svarbu, kad valdžios teisė riboti informaciją, sudarančią valstybės paslaptį, būtų naudojama pagrįstai ir teisėtai. Siekiant šio tikslo, teisės aktuose įtvirtinta, kokia informacija gali būti laikoma valstybės paslaptimi ir kokia yra jai taikomos apsaugos apimtis.

Materialioji teisė įtvirtina valstybės paslapties sampratą, turinį, tačiau neįtvirtina valstybės paslapties kaip įrodymo naudojimo teismo civilinio proceso tvarkos. Ši tvarka yra reglamentuojama proceso teisėje. „Civilinio proceso teisė yra rinkinys normų, kurios sako, koku būdu galima ginti civilines teises, kai jos būna sulaužytos arba ginčijamos. <...> kadangi civilinis procesas eina tik civilinių teisių gynimo darbą, tai aišku, jog visai jo materialinei daliai turi būti taikomos civilinės teisės normos.“<sup>16</sup> Lietuvos civilinio proceso teisėje valstybės paslapties sąvoka nėra įtvirtinta, todėl jos prasmė ir turinys civiliniame procese siejami su materialiojoje teisėje nustatyta valstybės paslapties samprata. Taigi, siekiant atskleisti informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, sampratą ir įvertinti proceso teisės normas, reglamentuojančias valstybės paslapties kaip įrodymo naudojimą, būtina išanalizuoti materialiosios teisės nuostatas.

Kiekviena valstybė pasirenka savo ir asmenų interesus atitinkančią informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, sampratą ir apsaugą. Kai kuriose valstybėse valstybės paslapties sąvoka, jos turinys ir apsaugos priemonės įtvirtinamos kodeksuose ar atskiruose teisės

14 Rimvydas Petrauskas, „Penki valstybės paslapties amžiai“ (pranešimas konferencijoje „Penki valstybės paslapties amžiai“, Vilnius, 2022, <https://www.vsd.lt/2022/11/21/mokslinė-konferencija-ir-diskusija-penki-valstybes-paslapties-amziai/>).

15 Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas, 2024, žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., <https://www.vsd.lt/wp-content/uploads/2024/03/GR-2024-02-15-LT-1-1.pdf>.

16 Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos* (Teisių fakulteto leidinys, 1924), 10.

aktuose, kartu nustatant ir teisinę atsakomybę už šios informacijos atskleidimą. Pavyzdžiui, Vokietijoje<sup>17</sup> ir Austrijoje<sup>18</sup> valstybės paslapties sąvoka pateikiama baudžiamajame kodekse. Kitos šalys valstybės paslaptį ir kitą saugotiną slaptą informaciją reglamentuoja specialiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, Ispanijoje<sup>19</sup> yra įtvirtinta, kad „įslaptinta informacija“ gali būti laikomi veiksmai, dokumentai, informacija, duomenys ir objektai, kuriuos sužinoję negalioji asmenys gali pakenkti ar sukelti pavojų valstybės saugumui ir gynybai. Italijos įstatymo<sup>20</sup>, reglamentuojančio valstybės informacijos saugumą ir slaptumą, 39 straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodyta, kad valstybės paslaptimi laikomi aktai, dokumentai, žinios, veikla ir bet kokia kita informacija, kurios paskleidimas ar sužinojimas gali pakenkti, padaryti didelę žalą Respublikos vientisumui, įskaitant susijusius su tarptautinėmis sutartimis, institucijų, kuriomis grindžiama Konstitucija, gynyba, valstybės nepriklausomybe nuo kitų valstybių ir santykiais su jomis, valstybės pasirengimu ir karine gynyba.

Pateikti užsienio valstybių teisinio reguliavimo pavyzdžiai rodo, kad valstybės paslapties sąvoka apibrėžiama abstrakčiai, nepriklausomai nuo informacijos pateikimo formos, pabrėžiant pačios informacijos svarbą, t. y. nurodant, kad jos atskleidimas gali kelti grėsmę valstybės vientisumui, saugumui ir gynybai. Šių valstybių civilinį procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra atskirų nuostatų, reglamentuojančių informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, naudojimo kaip įrodymo procese.

Lietuvoje valstybės paslapties sąvoka nustatyta Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslaptį įstatyme. Jame nurodyta, jog valstybės paslaptimi yra laikoma „įslaptinta informacija, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali sukelti grėsmę Lietuvos Respublikos suverenitetui, teritorijos vientisumui, gynybinei galiai, padaryti žalos valstybės interesams, sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei“ (2 straipsnio 26 dalis). Valstybės paslaptis turi būti įslaptinta įstatyme numatyta tvarka, „jeigu ji atitinka bent vieną iš šio įstatymo 7 straipsnyje nurodytų informacijos kategorijų ir jeigu jos atskleidimas ar praradimas sukeltų grėsmę Lietuvos Respublikos suverenitetui, teritorijos vientisumui, gynybinei galiai, padarytų žalos valstybės interesams, pakenktų valstybės institucijų interesams, sukeltų pavojų ar sudarytų prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei ar sveikatai“ (3 straipsnio 2 dalis).

Taigi informacija, sudaranti valstybės paslaptį, gali būti kvalifikuota kaip valstybės

17 Vokietijos baudžiamojo kodekso (*Strafgesetzbuch*) 93 straipsnyje nurodyta, kad valstybės paslaptys – tai faktai, daiktai ar informacija, kurie prieinami tik ribotam asmenų ratui ir turi būti saugomi nuo užsienio valstybių, kad būtų išvengta didelės žalos išoriniam Vokietijos Federacinės Respublikos saugumui. Žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_stgb/englisch\\_stgb.html#p1053](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html#p1053).

18 Austrijos baudžiamojo kodekso 255 straipsnyje nustatyta, kad valstybės paslaptys yra faktai, daiktai ar informacija, ypač raštai, brėžiniai, modeliai ir formulės, taip pat informacija apie juos, kurie prieinami tik ribotam asmenų ratui ir turi būti saugomi paslapyje nuo užsienio valstybės arba tarptautinių organizacijų, siekiant išvengti didelės žalos Austrijos Respublikos nacionalinei gynybai arba jos tarptautiniams santykiams. Žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/1975/de/117009>.

19 1968 m. balandžio 5 d. Įstatymas Nr. 9/1968 dėl oficialių paslaptį (*Ley de Secretos Oficiales*), žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., <https://www.boe.es/buscar/pdf/1968/BOE-A-1968-444-consolidado.pdf>.

20 2007 m. rugpjūčio 3 d. Įstatymas Nr. 124/2007 „Dėl nacionalinio saugumo informacinių sistemų ir slaptumo taisyklių“, žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2007;124>.

paslaptis tik kada, kai ji yra įslaptinama<sup>21</sup>. Valstybė įtvirtino konkrečią procedūrą, kaip informacija yra pripažįstama valstybės paslaptimi, t. y. reikalingi konkretūs Įstatyme įtvirtinti kompetenciją turinčių subjektų veiksmai<sup>22</sup>. Informacija, sudaranti valstybės paslaptį, turi būti įslaptinta, jeigu ji atitinka Įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje įslaptinamos informacijos kategorijų sąrašą nurodytą informaciją ir valstybės paslapties sąvoką, apibrėžtą 2 straipsnio 26 dalyje.

Tam, kad tam tikra informacija būtų pripažinta valstybės paslaptimi, ji turi atitikti visumą specifinių kvalifikuojančių požymių, leidžiančių ją atriboti nuo kitos informacijos ar duomenų, kurie nelaikytini paslaptimi. Sistemiskai vertinant valstybės paslapties sampratą ir jos nustatymo kriterijus Lietuvoje bei užsienio valstybėse ir atsižvelgiant į jos tikslus, darytinos kelios išvados.

Pirma, informacija kaip valstybės paslaptis turi būti kvalifikuojama paties suvereno (valstybės). Diskrecija tam tikrą informaciją kvalifikuoti kaip valstybės paslaptį priklauso valstybei, kiti asmenys negali reikalauti pripažinti informaciją valstybės paslaptimi ar jos slaptumo atsisakyti<sup>23</sup>. Informacijos slaptumas turi būti įvertintas įgaliojimus turinčio kompetentingo subjekto ir, jei pagal turinį ta informacija kvalifikuotina kaip valstybės paslaptis, ji atitinkamai įslaptinama.

Antra, informacijos turinys turi būti reikšmingas valstybei, kaip bendram visos visuomenės gėriui, jos nepriklausomumui, vientisumui, saugumui, o jos atskleidimas turi galėti sukelti grėsmę šioms vertybėms.

Trečia, valstybės paslaptį sudaranti informacija turi būti nevieša. Šiuo atveju neviešumas turėtų būti suprantamas kaip galimybės tą informaciją rasti ar sužinoti įprastomis, lengvai prieinamomis priemonėmis nebuvimas. Paslaptimi negalėtų būti laikomos viešo pobūdžio žinios, kurios gali būti gaunamos, pavyzdžiui, išnagrinėjus pačios valstybės ar kitų asmenų paskelbtus viešus duomenis, publikacijas ir pan. Vis dėlto neviešumas nereiškia, kad ta informacija neturi būti žinoma niekam. Ji gali būti žinoma ribotam asmenų, kuriems buvo leista su ja susipažinti teisėtais pagrindais, ratui<sup>24</sup>.

Ketvirta, valstybės paslaptį sudaranti informacija skirstoma į skirtingus slaptumo lygius, pagal kuriuos jai suteikiamas konkretus įslaptinimo terminas. Kitos paslaptį sudarančios informacijos rūšys, pvz., komercinė ar profesinė paslaptis, šio požymio neturi. Informacija, kuri yra komercinė ar profesinė paslaptis, išlieka nevieša tol, kol jos savininkas

21 Informacijos įslaptinimas – informacijos pripažinimas valstybės ar tarnybos paslaptimi, tam tikros slaptumo žymos suteikimas, įslaptinimo termino nustatymas ir reikiamos apsaugos suteikimas (Įstatymo 2 straipsnio 1 dalis).

22 Informacija turi atitikti Įstatymo 7 straipsnyje išdėstytą įslaptinamos informacijos kategorijų sąrašą. Remdamiesi šiuo sąrašu paslapčių subjektai parengia ir patvirtina detalius įslaptinamos informacijos sąrašus, jų turinį, suteikia slaptumo žymenį, nustato saugojimo terminą ir suteikia reikiamą informacijos apsaugą (Įstatymo 5 ir 6 straipsniai).

23 Richard M. Mosk ir Tom Ginsburg, „Evidentiary Privileges in International Arbitration“, *The International and Comparative Law Quarterly* 50, 2 (2001): 363, <http://www.jstor.org/stable/761600>.

24 Sudaromas asmenų, kuriems yra išduoti leidimai dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, sąrašas. Tam, kad asmeniui būtų išduodamas leidimas dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, jis yra tikrinamas ir turi atitikti Įstatymo 17 straipsnyje nustatytus reikalavimus.

nenusprendžia kitaip, t. y. teisė išviešinti paslaptį priklauso konkrečiam jos turėtojiui. O valstybės paslapties atveju suverenai naudojami savo diskrecijos teise kvalifikuoti informaciją kaip valstybės paslaptį ir jai suteikti konkrečią apsaugą. Vyraujantis viešasis interesas dėl informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, nepagrįsto neatskleidimo kartu riboja asmenų teisę gauti ir skleisti informaciją. Dėl to manytina, kad, siekdamą užtikrinti suvereną teisės riboti informaciją saugumo tikslais teisėtumą ir proporcingumą, valstybė teisės aktuose reglamentuoja konkrečius informacijai teikiamos apsaugos terminus. Informacija pagal svarbą ir žalą, kuri būtų padaryta ją atskleidus, dydį skirstoma į keturias slaptumo žymas nuo aukščiausio iki žemiausio slaptumo: visiškai slapta, slapta, konfidencialią ir riboto naudojimo informaciją. Atsižvelgiant į informacijai suteikiamos slaptumo žymos lygį, jai taikomi atitinkami Įstatymo 8 straipsnyje numatyti įslaptinimo terminai – nuo 5 iki 30 metų. Šis informacijos diferencijavimas užtikrina, kad valstybėje informacija būtų ribojama proporcingai pagal siekiamą tikslą.

Penkta, informaciją turi būti siekiama išsaugoti paslapyje, t. y. dėl šios informacijos saugotojo protingų pastangų užtikrinti slaptumą ji nėra laisvai prieinama. Kiekvienai valstybės paslaptį sudarančiai informacijai priskiriamas konkretus saugotojas, atsakingas už jos apsaugą<sup>25</sup>. Įslaptintos informacijos administravimas priklauso nuo jai suteiktos slaptumo žymos, kuri lemia taikytinus saugumo reikalavimus<sup>26</sup>.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinėje teisėje valstybės paslapties turinys ir jos apsaugos sritis plečiama, į jos sampratą įtraukiami vis daugiau informacijos objektų. Tai gali lemti vis didesnį valstybės turimos informacijos apimtį ribojimą visuomenėje, sukurti valstybės informacijos uždarojo efektą, sumažinti prieigą prie jos ir visuomenės teisę žinoti reikšmingą informaciją. Kartu informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, apimtį plėtra daro įtaką ir įrodinėjimui civiliniame procese, nes valstybės paslapties samprata, taikoma civilinio proceso teisėje, yra pagrįsta materialiosios teisės normomis. Atitinkamai itin aukštas informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, apsaugos lygis ir taip saugomi valstybės ir asmenų interesai kelia klausimus, kaip tokia informacija gali būti naudojama civiliniame procese.

## 2. Valstybės paslapties privilegija: JAV doktrina ir jos atitikmenys Lietuvos teisėje

Kilus teisminiam ginčui, kiekviena iš šalių remiasi tam tikrais faktais, kurie įvyko praityje ir dažnai bylos nagrinėjimo metu nėra akivaizdūs. Civiliniame procese įrodinėjimo

25 Pagal Įstatymo nuostatas už bendrą įslaptintos informacijos apsaugos organizavimą atsako paslapčių subjekto vadovas, jis taip pat paskiria už įslaptintos informacijos apsaugą atsakingą konkretų asmenį (13 straipsnis).

26 Pavyzdžiui, informacijai, kuriai suteikta žyma „visiškai slapta“, taikomos sugriežtintos procedūros: fiksuojamas dokumentų perdavimas ir gavimas, nustatoma gavėjo ar vykdytojo tapatybė, ribojamas kopijavimas, vertimas, nuorašų darymas, o veiksams atlikti būtinas vadovo sprendimas ir informacijos rengėjo sutikimas. Tokiai informacijai taikomos ir specialios teritorijų bei patalpų apsaugos priemonės (Įstatymo 24 ir 31 straipsniai).



procesas yra grindžiamas įrodinėjimo naštos taisykle (CPK 12 ir 178 straipsniai): šalys turi įrodyti faktus ir pateikti įrodymus, patvirtinančius jų reikalavimus ar atsikirtimus. Teismas, gavęs šiuos faktinius duomenis, pirmiausiai vertina, ar jie yra priimtini kaip įrodymai nagrinėjamoje byloje. Įstatymo reikalavimus atitinkantys duomenys gali būti laikomi įrodymais (CPK 177 straipsnio 1 dalis).

Valstybės paslaptimi kaip įrodymu civiliniame procese šalis gali siekti naudotis tiek bylose, kuriose viena iš šalių yra valstybė ar jos institucija (pvz., ginčai dėl žalos atlyginimo ir pan.), tiek bylose tarp privačių asmenų, kai ginčo objektas ar faktinės aplinkybės yra susiję su valstybės paslaptį sudarančia informacija (pvz., darbo, viešųjų pirkimų ginčai, sutartinių prievolių vykdymas ir pan.). Taip pat šalis gali prašyti teismo išreikalaus pateikti informaciją, sudarančią valstybės paslaptį, kurios ji pati neturi galimybės gauti. Tokiu atveju kyla klausimas, ar valstybės paslaptis, kuri yra saugoma ir kurios slaptumas užtikrinamas materialiosios teisės normomis, gali būti įrodymu civiliniame procese. Ar, esant poreikiui, teismas turi teisę reikalaus pateikti informaciją, sudarančią valstybės paslaptį?

Siekiant užtikrinti paslaptį sudarančios informacijos slaptumo apsaugą teisės aktuose nustatoma, ar tokia informacija gali būti naudojama kaip įrodymas civiliniame procese. „Visos teisinės sistemos pripažįsta įvairias privilegijas ir imunitetus, apsaugančius asmenis nuo pareigos teikti įrodymus. Šių apsaugos priemonių teisiniai ir techniniai pagrindai skiriasi priklausomai nuo teisinės sistemos, kaip ir jų pripažinimo pasekmės“<sup>27</sup>. Bendrosios teisės tradicijos šalyse yra taikomos įrodymų privilegijos. O kontinentinės teisės sistemoje egzistuoja doktrinos, kurios atlieka tą pačią funkciją – neleidžia naudoti reikšmingų įrodymų dėl priežasčių, nesusijusių su jų teisėtumu, net jei tokios doktrinos ne visada įvardijamos kaip įrodymų privilegijos<sup>28</sup>.

Įrodymų privilegija yra teisės atsisakyti pateikti tam tikrus parodymus ar dokumentinius įrodymus teismo procese, įskaitant teisę užkirsti kelią kitam asmeniui atskleisti tokią informaciją<sup>29</sup>. Jos tikslas yra užkirsti kelią tam tikros informacijos atskleidimui teisme, ypač kai informacija buvo perduota remiantis profesiniais ar konfidencialiais santykiais<sup>30</sup>. Įrodymų privilegijos civiliniame procese tikslas yra siejamas su tuo, kad tam tikros informacijos konfidencialumas, slaptumas yra svarbesnės vertybės nei šios informacijos naudojimas įrodinėjimo procese siekiant nustatyti tiesą konkrečioje byloje<sup>31</sup>.

Įrodymų privilegijos, atsižvelgiant į siekiamos apsaugoti informacijos turinį, gali būti absoliučios arba kvalifikuotos (sąlyginės). Absoliuti privilegija leidžia jos turėtojui atsisakyti duoti parodymus ar teikti įrodymus bet kokiomis aplinkybėmis, o kvalifikuota privilegija gali būti panaikinta tam tikromis sąlygomis, pavyzdžiui, kai įrodoma, kad įrodymai yra

27 Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo institutas (UNIDROIT) ir Amerikos teisės institutas (ALI), Taisyklės dėl tarptautinio civilinio proceso, <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/ali-unidroit-principles/>.

28 Mosk ir Ginsburg, *supra note*, 23: 348.

29 Klaus Peter Berger, „Evidentiary Privileges: Best Practice Standards versus/and Arbitral Discretion“, *Arbitration International* 22, 4 (2006): 503, <https://doi.org/10.1093/arbitration/22.4.501>.

30 Bryan A. Garner, *Black's Law dictionary* (Thomson Reuters, 2019).

31 Mosk ir Ginsburg, *supra note*, 23: 346.

būtinai teisingam sprendimui priimti<sup>32</sup>.

Įrodymų privilegijos kilo iš bendrosios teisės tradicijos ir formavosi Anglijos ir JAV teismų praktikoje<sup>33</sup>. Viena iš įrodymų privilegijų rūšių yra valstybės paslapties privilegija. Informacija, sudaranti valstybės paslaptį, gali būti pagrindas taikyti valstybės paslapties privilegiją, suteikiančią teisę atsisakyti teikti šią informaciją kaip įrodymą byloje. Valstybės paslapties privilegiją JAV perėmė iš Anglijos, kurioje buvo taikoma karūnos privilegija (*Crown Privilege*): karalius galėjo atsisakyti pateikti teismui dokumentus ir tokio atsisakymo pripažinimas Anglijos teismams buvo absoliučiai privalomas. Iki 1968 m. karūnos privilegija buvo grindžiama ne idėja, kad vyriausybė saugo svarbią valstybei informaciją, bet tikėjimu, kad karalius negali klysti ir negali padaryti nieko blogo<sup>34</sup>. 1968 m. Lordų Rūmai byloje *Conway prieš Rimmer*<sup>35</sup> pakeitė iki tol Anglijos teismų praktikoje taikytą absoliučią karūnos privilegiją, konstatavęs, kad ji buvo aiškinama per plačiai ir yra būtina tam tikra valdžios nurodomos slaptos informacijos peržiūra<sup>36</sup>. Taigi karūnos privilegijos vertinimas Anglijoje kito iš absoliučios į kvalifikuotą privilegiją.

JAV viena pirmųjų bylų, padėjusių formuoti valstybės paslapties privilegijos institutą, buvo *Totten prieš Jungtines Valstijas*<sup>37</sup> (1875 m.). Joje nagrinėta situacija, kai prezidentas A. Lincolnas slapta pasamdė šnipą W. A. Lloydą teikti informaciją apie Konfederacijos kariuomenę. Po karo, negavus viso sutarto atlygio, Lloydas turto administratorius kreipėsi į teismą dėl skolos priteisimo. JAV Aukščiausiasis Teismas atmetė ieškinį, nurodęs, kad abi šalys turėjo žinoti, jog tokios sutartys savaime numato slaptumą, kuris neleidžia imtis jokių veiksmų dėl jų vykdymo. Bylos nagrinėjimas pats savaime būtų atskleidęs valstybės paslaptį ir padaręs didelę žalą visuomenei. Dėl to teismas bylą nutraukė. Priimdamas šį sprendimą teismas įvertino bylos dalyką, galimą slaptos šnipinėjimo sutarties pažeidimą, kuris lemtų, kad bylos nagrinėjimas neišvengiamai atskleistų slaptą operaciją.

Pirmą kartą valstybės paslapties privilegiją JAV Aukščiausiasis Teismas įtvirtino byloje *Jungtinės Valstijos prieš Reynolds*<sup>38</sup>. Byla kilo po 1948 m. įvykusios karinės aviacijos katas-

32 Europos teisės instituto ir Jungtinių Tautų Privatinės teisės vienodinimo instituto parengtos pavyzdinės Europos civilinio proceso taisyklės, <https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/eli-unidroit-rules/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf>; Mosk ir Ginsburg, *op. cit.*, 346.

33 William G. Weaver III Louis Fisher, „From Crown Privilege to State Secrets“, *British Journal of American Legal Studies* 13, 1 (2023), <http://dx.doi.org/10.2478/bjals-2023-0010>; Daniel Cassman, „Keep It Secret, Keep It Safe: An Empirical Analysis of the State Secrets Doctrine“, *Stanford Law Review* 67 (2015), <https://ssrn.com/abstract=2500949>; Carrie Newton Lyons, „The state secrets privilege: expanding its scope through government misuse“, *LEWIS & CLARK Law Review* 99 (2007), <http://law.lclark.edu/org/lclr/>.

34 Janelle Greenberg, „Our Grand Maxim of State, „The King Can Do No Wrong“, *History of Political Thought* 12, 2 (1991): 209, 212, <https://www.jstor.org/stable/26213992>.

35 Sprendime nurodyta, kad yra dviejų rūšių viešieji interesai: viešoji politika, kuria siekiama išlaikyti paslaptis, kad būtų užtikrintas šalies saugumas, ir viešoji politika, kuria siekiama vykdyti teisingumą. Tarp šių interesų turi būti tinkama pusiausvyra ir teismams tenka esminis vaidmuo ją užtikrinti.

36 Ann M. Murphy, „The chamber of secrets: the death of judicial review of state secrets“, *Columbia Human Rights Law Review* 55, 1 (2023): 336.

37 Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1875 m. sprendimas byloje *Totten prieš Jungtines Amerikos Valstijas*, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/92/105/>.

38 Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1953 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Jungtinės Valstijos prieš Reynolds ir kt.*, <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep345/usrep345001/usrep345001.pdf>.

trofos, kai sudužus B-29 orlaiviui žuvo trys civiliai. Žuvusiųjų našlės pareiškė ieškinį dėl aplaidumo ir pareikalavo pateikti avarijos tyrimo ataskaitą. Vis dėlto vyriausybė atsisakė ją pateikti ir pareiškė naujos rūšies privilegiją, kuri galiojo bendrojoje teisėje, nurodydama, kad avarijos tyrimo ataskaita apima slaptą karinę informaciją – technologiją, kurios atskleidimas gali pakenkti nacionaliniam saugumui. Teismas panaikino žemesnės instancijos teismo sprendimą, įpareigojantį pateikti ataskaitą, ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo, tačiau kartu nurodė, kad ataskaita yra slapta ir negali būti naudojama kaip įrodymas. Sprendime nurodyta, kad vyriausybė turi teisę atsisakyti pateikti įrodymus, jei jie atskleidžia valstybės paslaptis, net ir neatskleisdama konkretaus turinio teismui. Šioje byloje buvo įtvirtintas testas, kurį taikydamas teismas nustato, ar vyriausybė pagrįstai gali atsisakyti atskleisti įrodymus remdamasi valstybės paslapties privilegija byloje. *Pirma*, nustatytas procedūrinis reikalavimas, kad privilegijai taikyti reikia oficialaus prašymo, kurį pateikia atsakingas ir šį klausimą asmeniškai išnagrinėjęs vykdomosios valdžios atstovas. *Antra*, teismas turi savarankiškai įvertinti, ar informacija iš tikrųjų atitinka valstybės paslapties privilegijos reikalavimus. Šis vertinimas atliekamas remiantis visais kitais įrodymais, nepriverčiant atskleisti tą informaciją, kuri saugoma remiantis privilegija. *Trečia*, teismas turi įvertinti, ar informacija yra esminė bylai ir ar ji būtina siekiant teisingai išspręsti bylą. Sprendžiama, ar egzistuoja realus poreikis gauti privilegija saugomą informaciją, siekiant apginti savo poziciją byloje.

JAV teismai<sup>39</sup> iki šiol vertindami valstybės paslapties privilegijos pagrįstumą remiasi bylose *Totten* ir *Reynolds* įtvirtintais kriterijais: vertina nagrinėjamos bylos dalyką, ar vyriausybė oficialiai pasinaudojo šia privilegija, ar aplinkybės atitinka taikytiną privilegiją ir ar įrodymas, kurį siekiama apsaugoti privilegija, yra būtinas byloje.

Kontinentinėje teisėje įrodymų privilegijos doktrina tiesiogiai nėra minima, tačiau pripažįstamas leistinumų reikalavimas. Lietuvoje įrodymų privilegijų terminas teisės aktuose nėra įtvirtintas, tačiau kyla klausimas, ar nėra teisės instituto, kurio pagrindu teismas turi teisę (pareigą) atsisakyti priimti tam tikrą reikšmingą informaciją, siekdamas užtikrinti jos slaptumą. CPK 177 straipsnyje, reglamentuojančiame įrodymus, yra nustatyti draudimai ar ribojimai tam tikrą informaciją naudoti kaip įrodymą civiliniame procese. CPK 177 straipsnio 4 ir 5 dalyse nurodyti konkretūs ribojimai remtis kaip įrodymais tam tikrais faktiniais duomenimis, pavyzdžiui, valstybės ar tarnybos paslaptimis, mediacijos metu gautais duomenimis. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 46 straipsnio 5 dalyje taip pat nustatytas draudimas kaip įrodymą naudoti advokato profesinę paslaptį sudarančią informaciją. Taigi teisės aktuose yra išskirtos konkrečios paslaptys, kurių apsaugą valstybė pripažįsta vertybe, kurios slaptumas tam tikrais atvejais yra svarbesnis už paprastesnį, operatyvesnį tiesos nustatymą civilinėje byloje. Šios paslaptį sudarančios informacijos naudojimo kaip įrodymo civiliniame procese ribojimas ar draudimas lemia, kad šalis gali atsisakyti teikti paslaptį sudarančią informaciją byloje remdamasi teisės aktuose įtvirtintu reglamentavimu. Manytina, kad šie teisės aktuose nustatyti draudimai ar ribojimai tam tikrą paslaptį

39 Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 23 d. sprendimas byloje *General Dynamics Corp. prieš Jungtines Valstijas*; 2022 m. kovo 3 d. sprendimas byloje *Jungtinės Valstijos prieš Zubayah*.

sudarančią informaciją naudoti kaip įrodymą civilinėje byloje savo tikslais iš esmės atitinka įrodymų privilegijos sampratą, taikomą bendrosios teisės tradicijos šalyse.

Kada teismas vertina, ar informacijai, kurią šalis pateikia ar prašo išreikalauti kaip įrodymą byloje, nėra taikomi teisės aktuose pirmiau nurodyti valstybės paslapties apsaugos ribojimai ar draudimai? Gavęs faktinius duomenis, kuriais šalis nori remtis kaip įrodymu nagrinėjamoje byloje, teismas patikrina, ar jie atitinka įrodymams keliamus sąsajumo ir leistinumumo reikalavimus<sup>40</sup>. Leistinumumo reikalavimas reiškia, kad atitinkami faktiniai duomenys gali būti įrodymais pagal proceso įstatymą, t. y. proceso įstatyme nėra draudimo ar ribojimo remtis tam tikrais faktiniais duomenimis kaip įrodymais. Įrodymų leistinumumo kriterijaus taikymas leidžia užtikrinti, kad civilinėje byloje nebūtų remiamasi informacija, kurios naudojimas neatitinka civilinio proceso normų. Taigi teismas, vertindamas pateiktos informacijos leistinumumo naudoti kaip įrodymą kriterijų, kartu įvertina, ar šalis neteikia informacijos, kurią draudžiama naudoti civiliniame procese; ar nagrinėjamoje byloje informacija gali būti priimama kaip įrodymas, jeigu jai taikomas ribotas draudimas, kuris leidžia tik tam tikromis aplinkybėmis naudoti informaciją kaip įrodymą. Teisės aktuose nustatyti įrodymų ribojimai ar draudimai pripažįstami kaip vieni iš pagrindinių įrodymų leistinumumo sampratos aspektų<sup>41</sup>.

Įrodymų privilegija yra teisė atsisakyti atskleisti tam tikrą informaciją teismo procese, nepaisant įrodomosios vertės, kai šios informacijos atskleidimas prieštarautų viešajam interesui arba saugotinioms vertybėms. Teisės aktuose numatyti tam tikros paslaptį sudarančios informacijos naudojimo kaip įrodymo civilinėse bylose draudimai ar ribojimai iš esmės atspindi įrodymų privilegijos doktriną, taikomą bendrosios teisės sistemos šalyse. Vertindamas pateikiamos ar išreikalauti prašomos informacijos kaip įrodymo leistinumą, teismas patikrina, ar konkreti informacija nepatenka į įrodymų privilegijos sampratą. Kadangi vienas iš įrodymų leistinumumo ribojimo pagrindų yra valstybės paslaptis (CPK 177 straipsnio 4 dalis), teismas, vertindamas šios informacijos leistinumą, patikrina, ar ji gali būti naudojama kaip įrodymas civilinėje byloje.

### **3. Informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, pripažinimas įrodymu civilinėje byloje**

Informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra saugotina vertybė daugelyje šalių, tačiau vertinimas, ar tokia informacija gali būti naudojama kaip įrodymas civiliniame procese, skiriasi. Pavyzdžiui, Europos teisės instituto ir Jungtinių Tautų Privatinės teisės vieno-dinimo instituto parengtose pavyzdinėse Europos civilinio proceso taisyklėse įtvirtinta

40 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-67-701/2025, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. liepos 10 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=03e-e36a8-c95d-4d9a-9172-d6a419e53af2>; 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023, *supra note*, 7.

41 Jurgis Bartkus, „Įrodymų leistinumumo samprata Lietuvos civiliniame procese ir arbitraže“, *Teisė* 122 (2022): 51–64, <https://doi.org/10.15388/Teise.2022.122.4>.

kvalifikuota valstybės paslapties įrodymų privilegija, kuri suteikia teismui teisę tam tikrais atvejais pripažinti įrodymus neleistiniais dėl nacionalinio saugumo interesų, valstybės paslaptį ar kitų lygiaverčių viešojo intereso klausimų (91 straipsnio 2 dalies e punktas)<sup>42</sup>. Prancūzijoje ar Italijoje valstybės paslaptis yra laikoma absoliučia privilegija, nes ši informacija negali būti naudojama kaip įrodymas byloje, kol nėra išslaptinta įstatymuose nustatyta tvarka<sup>43</sup>. Kyla klausimas, ar informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra laikoma leistinu įrodymu Lietuvoje ir kokiomis aplinkybėmis.

Lietuvoje valstybės paslapties naudojimo kaip įrodymo civiliniame procese ribojimai, įtvirtinti teisės aktuose, kito. Pradinėje CPK 177 straipsnio 5 dalies redakcijoje (2003 m. sausio 1 d.) buvo nuostata, kad faktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka<sup>44</sup>. Taigi originalioje CPK redakcijoje įtvirtintas absoliutus draudimas naudoti valstybės paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą civilinėje byloje (absoliuti įrodymų privilegija). Vis dėlto teisinis reguliavimas kito.

Nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojusioje ir iki šiol aktualioje CPK 177 straipsnio redakcijoje<sup>45</sup> nuostata dėl valstybės paslapties kaip įrodymo vertinimo pakito. Šio straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „[f]aktiniai duomenys, sudarantys valstybės ar tarnybos paslaptį, paprastai negali būti įrodymais civilinėje byloje, iki jie bus išslaptinti įstatymų nustatyta tvarka“. Lyginant nurodytos teisės normos pakeitimus, galima teigti, kad šios normos formuluotės „negali būti įrodymais“ pakeitimas įtraukiant vieną papildomą žodį „paprastai“, kuris bendrinėje kalboje reiškia „dažniausiai“, kelia teisinį neaiškumą ir neapibrėžtumą. Ar informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra laikytina absoliučia, ar kvalifikuota įrodymų privilegija? Kokioms aplinkybėms esant teismas pripažįsta valstybės paslaptį kaip leistiną įrodymą konkrečioje byloje? Ką įrodinėjimo procesui reiškia absoliučios įrodinėjimo privilegijos pakeitimas į santykinę?

Tiek administraciniame procese (ABTĮ 56 straipsnis), tiek baudžiamajame procese (Įstatymo 15 straipsnio 6 dalis) valstybės paslaptis tam tikrais atvejais gali būti laikoma leistinu įrodymu. Įtvirtintas santykinis šių įrodymų leistinumą ribojimas teisminiuose procesuose laikytinas pagrįstu ir proporcingu siekiamam teisės normos tikslui – rasti tinkamą balansą tarp valstybės paslapties apsaugos ir teisės į teisingą teismą. Jis taip pat užtikrina valstybės, kuri išslaptina tam tikrą informaciją kaip valstybės paslaptį, ir asmenų, kurie tam tikrais atvejais ginasi nuo valstybės neteisėtų veiksmų remdamiesi valstybės paslaptimi, interesų derinimą.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme yra įtvirtinta analogiška

42 ELI/UNIDROIT, Model European Rules of Civil Procedure, 2021, žiūrėta 2025 m. spalio 2 d., <https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/eli-unidroit-rules/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf>

43 Didier Bigo ir kt., *National Security and Secret Evidence in Legislation and before the Courts: Exploring the Challenges* (2015), 79–88, 96–102, <https://www.ceps.eu/ceps-publications/national-security-and-secret-evidence-legislation-and-courts-exploring-challenges/>.

44 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

45 2011 m. birželio 21 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XI-1480, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126.

CPK 177 straipsnio 4 daliai nuostata, kurios konstitucingumas vertintas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – LRKT) 2007 m. gegužės 15 d. nutarime<sup>46</sup>. LRKT nurodė, kad turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad, viena vertus, bylos šalis galėtų prašyti tam tikrą informaciją, sudarančią valstybės paslaptį, pripažinti įrodymu atitinkamoje byloje, kita vertus, teismas kiekvieną kartą turi spręsti, ar toks prašymas yra pagrįstas ir ar jis pagal įstatymą yra tenkintinas, ar jį patenkinus nebus pakenkta viešajam interesui. Šiuo atveju teisės normos formuluotėje esantis žodis „paprastai“ suteikia teismui diskreciją, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, spręsti, ar valstybės paslaptis gali būti įrodymu byloje. Būtent siekis įtvirtinti proporcingą balansą derinant, o ne priešinant proceso šalies interesą įrodyti tiesą ir viešąjį interesą apsaugoti valstybės paslaptį atitinka LR Konstituciją.

Nors įstatymų leidėjo atliktas CPK pakeitimas yra gana aiškus ir konkretus (absoliučią įrodinėjimo privilegiją pakeitė į santykinę), teismų praktika, aiškinant galimybę valstybės paslaptį sudarančią informaciją panaudoti kaip įrodymą civiliniame procese, nėra nuosekli, kelia klausimų dėl galimai netinkamos valstybės paslapties sampratos atskleidimo ir jos kaip įrodymo leistinumo vertinimo. Nors Lietuvos teismų praktikoje informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, ribojimas nėra tiesiogiai įvardijamas kaip „įrodymų privilegija“, tačiau pavyzdžiai iš esmės rodo, kad teismų praktikoje ši taisyklė yra taikoma.

Vienas iš teismų praktikos pavyzdžių, kai kilo klausimas dėl informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, pripažinimo įrodymu, buvo susijęs su teismo atsakymu civilinėje byloje išreikalauti tokią informaciją. Ieškovi byloje pateikė ieškinį dėl turatinės ir neturatinės žalos atlyginimo, nes teisėsaugos pareigūnai nepagrįstai tęsė baudžiamąjį procesą po to, kai buvo informuoti apie ieškovo bendradarbiavimą su teisėsauga. Ieškovo prašyta valstybės paslaptį sudaranti informacija, kaip jis teigė, būtų galėjusi patvirtinti reikšmingą byloje aplinkybę, t. y. jo, kaip slaptojo dalyvio, dalyvavimą operatyvinėje veikloje<sup>47</sup>. Kasacinis teismas, dėstydamas savo nuomonę dėl įslaptintų įrodymų išreikalavimo galimybės, nurodė, kad „CPK 177 straipsnio 4 dalies norma nustato įrodinėjimo ribojimą, siejamą tik su įrodymų turiniu. Informacija, sudaranti valstybės arba tarnybos paslaptį, jau pati savaime negali būti įrodymu civilinėje byloje, nepaisant to, kokiaje įrodinėjimo priemonėje ji būtų: neleidžiami nei šalių ar trečiųjų asmenų paaiškinimai, nei liudytojų parodymai, nei rašytiniai ar daiktiniai įrodymai, nei kitos įrodinėjimo priemonės, jeigu jose esanti informacija sudaro valstybės ar tarnybos paslaptį.“ Taigi teismas konstatavo, kad informacija, sudaranti valstybės paslaptį, nėra leistinas įrodymas šioje konkrečioje civilinėje byloje.

Tokios pačios pozicijos kasacinis teismas laikėsi ir byloje<sup>48</sup>, kurioje buvo keliamas klausimas dėl galimo įrodymų tyrimo ir vertinimo pažeidimo, kai teismai susipažino su neišslaptintais valstybės paslaptį sudarančiais dokumentais, tačiau jų netyrė, nevertino, neatskleidė kitai proceso šaliai ir grąžino Valstybės saugumo departamentui. Kasacinis teismas,

46 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 542097.

47 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-302/2014, *Litoko*, žiūrėta 2025 m. liepos 2 d., <https://litoko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=06da-3e9c-d4b4-4e1d-a560-dfe3ce48f0ce>.

48 *Ibid.*, 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-12-403/2021, *Litoko*, žiūrėta 2025 m. liepos 2 d., <https://litoko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=5567ca7d-695b-41ac-ade6-6f9eeb777b4b>.

vertindamas teismų veiksmus, nenustatė įrodymų tyrimo ar vertinimo taisyklių pažeidimo ir pakartotoj pirmiau cituotą kasacinio teismo išaiškinimą, kad „informacija, sudaranti valstybės paslaptį, jau pati savaime negali būti įrodymu civilinėje byloje, nepaisant to, ko- kioje įrodinėjimo priemonėje ji būtų“.

Šie kasacinių teismų pateikti CPK 177 straipsnio 4 dalies normos išaiškinimai atsklei- džia, kad valstybės paslaptis laikyta absoliučia įrodymų privilegija, kuri neatitinka įrody- mų leistinum kriterijaus ir jokiais aplinkybėmis negali būti naudojama kaip įrodymas civiliniame procese. Tai rodo, kad apskritai civiliniame procese valstybės paslaptį sudaranti informacija negali būti laikoma įrodymu.

Vis dėlto vėlesnė teismų praktika atskleidžia, kad teismų pozicija dėl valstybės paslap- ties kaip įrodymo panaudojimo civiliniame procese kinta. Kasaciniame teisme nagrinėtoje civilinėje byloje<sup>49</sup> susiklostė situacija, kai šalis, siekdama įrodyti, kad buvo nurodyta tikrovę atitinkanti informacija, siekė pateikti faktinius duomenis, sudarančius valstybės paslaptį, tačiau pirmosios instancijos teismas jų nepriėmė, remdamasis ankstesne teismų praktika, pagal kurią valstybės paslaptis yra neleistinas įrodymas, kaip tai suprantama pagal CPK 177 straipsnio 4 dalį. Aiškindamas CPK 177 straipsnio 4 dalį, kasacinis teismas šioje byloje konstatavo, jog „<...> vartojama formuluotė „paprastai“ reiškia, kad šioje normoje įtvir- tintas santykinai ribotas draudimas naudoti faktinius duomenis, sudarančius valstybės ar tarnybos paslaptį, kaip įrodymus civilinėje byloje“. Taigi teismas pripažino, kad ribojimas naudoti faktinius duomenis, sudarančius valstybės paslaptį, civiliniame procese nėra abso- liutus. Šią taisyklę kasacinis teismas patvirtino ir vėlesnėje praktikoje<sup>50</sup>.

Pripažinus, kad valstybės paslaptis savaime neatitinka įrodymo leistinum kriterijaus, gali būti sukurama situacija, kai vykdomoji valdžia piktnaudžiaus turima galia informaciją pripažinti valstybės paslaptimi ir taip bandys slėpti savo neteisėtus veiksmus ar išvengti galimos teisinės atsakomybės<sup>51</sup>. Vertinant teismų praktikos pokytį informaciją, sudarančią valstybės paslaptį, laikyti kvalifikuota įrodymų privilegija, teismų naudotus argumentus, galima teigti, kad tokia kaita buvo nulemta CPK 177 straipsnio 4 dalies pakeitimo, bendro valstybėje taikomo valstybės paslapties kaip įrodymo leistinum vertinimo teisminiuose procesuose ir LRKT praktikoje pateiktų išaiškinimų.

Valstybės paslapties kaip įrodymo leistinum tiek reglamentavimas, tiek aiškinimas

49 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023. Ieškovas siekė pripažinti, kad Valstybės saugumo departamento Seimui pateiktoje pažymoje ir Seimo viešai paskelbtuose duomenyse pateikta tikrovės neatitinkanti, jo garbę ir orumą žeminanti informacija. Remiantis CK 2.24 straipsniu, įrodinėjimo našta teko Seimui, nors duomenis pateikė VSD. Pastarasis siekė pagrįsti jų teisingumą išslaptintais dokumentais, tačiau teismas nurodė, kad valstybės paslaptis gali būti vertinama tik ją išslaptinus.

50 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025, *Liteko*, žiūrėta 2025 m. liepos 12 d., <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=644e1840-e923-42ba-8702-b2fd829694a6>.

51 Tokias galimas rizikas patvirtina analizuota JAV byla *Jungtinės Valstijos prieš Reynolds*, nes 2000 m. išslaptinus valstybės paslapties dokumentus paaiškėjo, kad slaptumo motyvai dėl įrodymo buvo nepagrįsti – ataskaita atskleidė ne slaptą technologiją, o techninį aplaidumą ir netvarkingą lėktuvo būklę. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo 1953 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Jungtinės Valstijos prieš Reynolds ir kt.*, <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep345/usrep345001/usrep345001.pdf>.

kito: iš absoliutaus draudimo (absoliučios įrodymų privilegijos) – į ribotą (kvalifikuotą įrodymų privilegiją), kai esant tam tikroms aplinkybėms valstybės paslaptis atitinka leistinumą kriterijų ir gali būti naudojama kaip įrodymas civiliniame procese.

Nustačius, kad įrodymų privilegija, vertinant valstybės paslaptį sudarančius duomenis kaip įrodymus civiliniame procese, nėra absoliuti, kyla klausimas, kaip teismas turėtų spręsti, kokiais atvejais tokia informacija gali būti laikoma leistinu įrodymu. Įstatymų leidėjas CPK 177 straipsnio 4 dalyje nedetalizavo ir neapibrėžė, kokias aplinkybes teismas turi nustatyti ir įvertinti, sprendamas tokio pobūdžio įrodymų leistinumą klausimą. Teismui suteikiama diskrecija spręsti, ar konkrečiu atveju valstybės paslaptis gali būti laikoma leistinu įrodymu byloje. Kyla klausimas, kokiais kriterijais teismas vadovaujasi sprendamas, ar valstybės paslaptis gali būti leistinu įrodymu konkrečioje byloje.

Teismų praktika formuoja galimus kriterijus, pagal kuriuos vertinamas informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, kaip įrodymo leistinumą, tačiau šių kriterijų pakankamumas ir pagrįstumas reikalauja detalesnės teisinės analizės.

Teismų praktikoje išskiriami tokie kriterijai, kuriais remdamasis teismas turėtų spręsti informacijos, sudarančios valstybės paslaptį, kaip įrodymo leistinumą klausimą. Pirma, įrodymų pakankamumo kriterijus reiškia, kad byloje turi būti įvertinta, ar sprendimui priimti pakanka įrodymų, kurie nėra valstybės paslaptį sudaranti informacija<sup>52</sup>. Teismas vertina, ar byloje egzistuoja pakankamai alternatyvių įrodymų, kuriais būtų galima pagrįsti tą pačią teisinę išvadą, kurią šalis siekia įrodyti pasitelkdama informaciją, sudarančią valstybės paslaptį. Ši kriterijų taikęs kasacinis teismas pažymėjo, jog „iš dalies išslaptintuose dokumentuose esanti informacija buvo pakankama pirmosios instancijos teismui, vertinant kriminalinės žvalgybos pradėjimo teisėtumą, ir leido padaryti pagrįstą išvadą, kad kriminalinės žvalgybos veiksmams dėl ieškovo pradėti ir tęsti teisėtai ir pagrįstai <...> teismai pagrįstai nesiekė gauti išslaptintų duomenų ir atitinkamai jais remtis“<sup>53</sup>.

Vertinant įrodymų pakankamumo kriterijaus tinkamumą turėtų būti atsižvelgiama į teismo proceso stadiją – kada teismas sprendžia valstybės paslapties kaip įrodymo leistinumą klausimą. Jeigu šalis, siekianti, kad būtų iškelta civilinė byla, kartu su ieškiniu kaip įrodymą byloje teikia valstybės paslaptį sudarančią informaciją, teismas turi priimti sprendimą dėl tokio įrodymo leistinumą būtent tame proceso etape. Ieškinio pateikimo metu ar atsiliepimo pateikimo metu teismas objektyviai negali žinoti, ar byloje pakanka įrodymų, kurie patvirtintų tą pačią faktinę aplinkybę, leidžiančią teismui priimti teisingą sprendimą. Tik bylos nagrinėjimo metu, t. y. nagrinėdamas bylą iš esmės, teismas tiria įrodymus (CPK 183 straipsnis) ir juos vertina. Dėl to reikalavimas teismui ieškinio ar atsiliepimo priėmimo stadijoje iki bylos nagrinėjimo įvertinti, ar galutiniam sprendimui priimti pakanka byloje esančių kitų, ne valstybės paslaptį sudarančios informacijos įrodymų, kelia abejonių dėl jo taikymo realumo.

*Antra*, rungtyniškumo kriterijus reiškia, kad teismo sprendimas negali būti grindžiamas

52 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025, *supra note*, 50; 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023, *supra note*, 7.

53 *Ibid.*



šalims (vienai iš jų) nežinoma vien valstybės paslaptį sudarančia informacija<sup>54</sup>. Šis kriterijus atspindi pagrindinę rungtyniškumo principo idėją, kad bylos medžiaga turi būti žinoma abiem bylos šalims ir kiekvienai šaliai turi būti suteikiama galimybė kalbėti ir išreikšti savo poziciją dėl kitos šalies argumentų ar teikiamų įrodymų.

CPK 263 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismas sprendimą pagrindžia tik tais įrodymais ir aplinkybėmis, kurios buvo ištirtos teismo posėdyje. Taigi teismas procesiniame sprendime negali remtis slapta likusia, teismo posėdyje neištirta medžiaga kaip sprendimo pagrindu. Šio kriterijaus taikymas kelia ir jo (ne)suderinamumo su teisės į teisingą teismą reikalavimais. EŽTT bylose *Pocius prieš Lietuvą*<sup>55</sup> ir *Užukauskas prieš Lietuvą*<sup>56</sup> vertinta, ar nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis tais atvejais, kai teismai sprendimus grindė valstybės paslaptį sudarančia informacija, kuri nebuvo atskleista vienai iš bylos šalių. Šiose bylose buvo susiklosčiusi analogiška situacija, kai asmenims buvo panaikinti leidimai ginklui, nes buvo pradėta operatyvinės įskaitos byla apie jų keliamą grėsmę visuomenei. Asmenys kreipėsi į administracinį teismą ir pateikė skundus dėl jų įrašymo į operatyvinę įskaitą nepagrįstumo. Teismas skundus atmetė, tačiau priimdamas sprendimą rėmėsi įslaptinta valstybės paslaptį sudarančia informacija, kuri per visą teisminį procesą šalims nebuvo atskleista. EŽTT nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą šiose bylose, nes teismas kaip pagrindiniu ir vieninteliu įrodymu byloje rėmėsi vien įslaptinta, valstybės paslaptį sudarančia informacija ir taip pažeidė teisės į teisingą procesą esmę. Taigi EŽTT praktika taip pat patvirtina, kad jeigu teismas savo sprendimą grįstų vien informacija, kuri laikoma valstybės paslaptimi ir nėra prieinama šalims ar bent vienai iš jų, tai galėtų lemti teisės į teisingą teismą pažeidimą.

Trečia, išslaptinimo galimumo kriterijus reiškia, kad teismas turi atidžiai vertinti, ar nėra galimybės įslaptintą informaciją išslaptinti<sup>57</sup>. Manydamas, kad yra pagrindas tai daryti, teismas turi kreiptis į teikiamą informaciją įslaptinusį valstybės paslaptčių subjektą dėl tokio sprendimo priėmimo<sup>58</sup>. Jeigu valstybės paslaptis įstatyme nustatyta tvarka būtų išslaptinama, ji netenka valstybės paslapties statuso, nes tokį teisinį režimą suteikęs kompetentingo subjekto sprendimas yra panaikinamas. Tai reiškia, kad tokia informacija nebeatitinka valstybės paslapties požymių, tampa viešai prieinama, todėl jai netaikoma valstybės paslapties apsauga materialiojoje teisėje. Dėl to išnyksta ir CPK 177 straipsnio 4 dalyje nustatyti įrodymo ribojimai – teismui nebereikia spręsti dėl šios informacijos leistinumą kaip įrodymo, nes išslaptinus ji nelaikytina valstybės paslaptimi. Šalys gali laisvai susipažinti su

54 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023, *supra note*, 7; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas, *supra note*, 46.

55 EŽTT 2010 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Pocius prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 35601/04, HUDOC, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 2 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99821>.

56 EŽTT 2010 m. liepos 6 d. sprendimas byloje *Užukauskas prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 16965/04, HUDOC, žiūrėta 2025 m. rugpjūčio 2 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99819>.

57 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-381/2025, *supra note*, 50; 2023 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-41-943/2023, *supra note*, 7.

58 Įstatyme nustatyta, kad valstybės paslaptčių subjektai turi teisę įslaptinti ir išslaptinti valstybės paslaptį sudarančią informaciją, o teismui yra suteikta teisė vykdant savo įgaliojimus susipažinti su įslaptinta informacija ir ja naudotis (Įstatymo 6, 10 ir 15 straipsniai).

šia informacija ir ją naudoti civiliniame procese. Taigi šio kriterijaus įgyvendinimas iš esmės lemia valstybės paslapties ir su jos apsauga susijusių ribojimų panaikinimą civiliniame procese, todėl jis neturėtų būti laikomas valstybės paslapties leistinumą kriterijumi.

Vertinant šiuos teismų praktikoje išskiriamus ir taikomus kriterijus manytina, kad, viena vertus, kai kurių jų taikymas praktikoje yra sudėtingas, pvz., įrodymų pakankamumo kriterijus, kitų kriterijų priskyrimas leistinumą vertinimo kriterijams yra nepagrįstas, kaip antai išslaptinimo galimumo, tačiau rungtyniškumo kriterijaus vertinimas laikytinas tinkamu. Nurodyti kriterijai nelaikytini pakankamais ir padedančiais teismams konkrečioje byloje nuspręsti, ar informacija, sudaranti valstybės paslaptį, gali būti leistinas įrodymas byloje. Nors jie ir nustato tam tikras teismo atliekamo vertinimo gaires, jų abstraktumas ir nekonkretumas kelia teisinį neaiškumą siekiant tiesos nustatymo civiliniame procese.

Valstybės paslapties samprata, jos apsaugos apimtis ir CPK 177 straipsnio 4 dalies nuostata lemia, kad informacija, sudaranti valstybės paslaptį, paprastai nėra pripažįstama leistinu įrodymu civilinėje byloje, todėl šalis, siekianti remtis šia informacija, turėtų pirmiausia pagrįsti jos būtinybės egzistavimą. Šalis turėtų motyvuoti šios informacijos būtinumą – išsamiai argumentuoti, kad bylos faktinės aplinkybės negali būti patvirtintos kitais įrodymais ir kad būtent informacija, sudaranti valstybės paslaptį, yra esminė jos procesinių reikalavimų ar atskirtimų pagrįstumui. Jeigu informacija, sudaranti valstybės paslaptį, nėra esminė ir būtina, ji neturėtų būti laikoma leistinu įrodymu byloje. Manytina, kad būtent šis kriterijus, taikomas ir JAV teismų praktikoje, turėtų būti laikomas vienu iš esminių vertinant šios informacijos kaip įrodymo leistinumą.

Vienas iš vertinamųjų kriterijų tokiu atveju galėtų būti ir bylos dalykas. Jo vertinimas taip pat turėtų būti vienas iš teismų taikomų kriterijų. Analizuota JAV Aukščiausiojo Teismo byla *Totten* patvirtino, kad gali būti situacijų, kai valstybės paslaptį sudaranti informacija iš esmės sudaro bylos dalyką. Dėl to jos nagrinėjimas savaime keltų grėsmę atskleisti valstybės paslaptis, o tai gali padaryti žalos valstybės saugumui. Taip pat bylos dalykas atskleidžia, kokios asmens teisės ar laisvės yra ginamos teisme – ar tai yra, pavyzdžiui, teisė į garbę ir orumą, nuosavybės apsauga, teisė į darbą, ar kita esminė vertybė. Kuo reikšmingesnės asmens teisės ginamos byloje, tuo griežtesnius pagrįstumo reikalavimus turi atitikti valstybės paslaptį sudarančios informacijos, kaip įrodymo, ribojimas.

Svarstyтина, ar vienas iš kriterijų, kuriuo teismas galėtų remtis vertindamas valstybės paslaptį sudarančios informacijos kaip įrodymo leistinumą, galėtų būti slaptumo žymens lygis, kuris nurodo informacijos svarbą nacionaliniam saugumui ir galimos žalos mastą jos atskleidimo atveju. Pagal Įstatymą žymenys (pvz., „Slaptai“, „Visiškai slaptai“) atspindi ne tik formalų klasifikavimą, bet ir informacijos jautrumo ir apsaugos poreikio lygį. Todėl, jei šalis prašo į civilinį procesą įtraukti duomenis, pažymėtus žymeniu „Visiškai slaptai“<sup>59</sup>, ji privalo pateikti išsamiai motyvuotą prašymą, kuriame būtų pagrindžiamas tokios informacijos procesinis būtinumas konkrečioje byloje. Tokio pobūdžio prašymai teismo turi būti vertinami itin atsargiai, nes aukščiausio slaptumo lygio informacijos atskleidimas gali

59 Aukščiausio lygio paslaptis, kurios praradimas arba neteisėtas atskleidimas gali sukelti grėsmę Lietuvos Respublikos suverenitetui ar teritorijos vientisumui arba turėti ypač sunkių pasekmių valstybės interesams.

turėti reikšmingų pasekmių valstybės saugumui. Kuo aukštesnio lygio slaptumo žymenį turi informacija, tuo aukštesnis turėtų būti reikalavimų slenkstis, leidžiantis pagrįsti jos leistinumą civilinėje byloje.

CPK 177 straipsnio 4 dalyje įtvirtinus kvalifikuotą įrodymų privilegiją teismams suteikiama diskrecija vertinti, ar valstybės paslaptį sudaranti informacija gali būti leistinas įrodymas konkrečioje nagrinėjamoje civilinėje byloje. Pradėta formuoti teismų praktika ir joje nurodomi kriterijai gali būti laikomi pirmu žingsniu, padedančiu teismams vertinant galimus valstybės paslapties, kaip įrodymo leistinumą, kriterijus civiliniame procese. Vis dėlto šie kriterijai laikytini nepakankamais. Dėl to teismas, spręsdamas dėl valstybės paslaptį sudarančios informacijos priimtinumą kaip įrodymo, kiekvienoje byloje privalo individualiai įvertinti konkrečias aplinkybes, atsižvelgdamas į ginčo dalyką, tokios informacijos būtinumą bylai išspręsti, jos slaptumo laipsnį ir būtinybę užtikrinti pusiausvyrą tarp valstybės paslapties apsaugos ir teisės į veiksmingą teisinę gynybą.

## Išvados

1. Teisės aktuose įtvirtinti draudimai ar ribojimai naudoti tam tikrą paslaptį sudarančią informaciją kaip įrodymą civilinėje byloje iš esmės atitinka įrodymų privilegijos sampratą, būdingą bendrosios teisės tradicijos valstybėms.
2. Valstybės paslaptį sudaranti informacija priskiriama prie įrodymų privilegijų, jos panaudojimo civilinėje byloje galimybė teismo vertinama taikant įrodymo leistinumą kriterijų.
3. Valstybės paslaptį sudarančios informacijos leistinumą kaip įrodymo civiliniame procese vertinimas kito nuo absoliutaus iki riboto draudimo, kai tam tikromis aplinkybėmis valstybės paslaptis gali būti leistinas įrodymas civilinėje byloje.
4. Spręsdamas dėl valstybės paslaptį sudarančios informacijos kaip įrodymo leistinumą, teismas kiekvienu atveju turi individualiai įvertinti bylos aplinkybes, atsižvelgdamas į bylos dalyką, informacijos kaip įrodymo būtinumą nagrinėjamam ginčui, informacijos slaptumo lygį ir siekį užtikrinti pusiausvyrą tarp valstybės paslapties apsaugos ir teisės į veiksmingą teisinę gynybą.

## LEGAL ISSUES CONCERNING THE QUALIFICATION OF STATE SECRET INFORMATION AS EVIDENCE IN CIVIL PROCEEDINGS

**Indrė Maculevičienė**

Mykolas Romeris University, Lithuania

**Summary.** *The article analyses the problems of qualifying information constituting a state secret as evidence in civil proceedings. One of the oldest types of information protected by the state, a state secret is safeguarded not only in society, but also within the framework of civil procedure. In common law countries, information classified as a state secret serves as one of the grounds for the application of evidentiary privilege. Therefore, the article examines the concept of a state secret and considers whether Lithuanian law contains any legal institutes that, in essence, correspond to evidentiary privileges. Since only admissible evidence can be used in civil proceedings, this article also explores whether information constituting a state secret qualifies as admissible evidence and the circumstances under which it may be used.*

**Keywords:** *state secret, evidentiary privilege, admissibility of evidence.*

---

**Indrė Maculevičienė**, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantė, lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas, civilinė teisė.

**Indrė Maculevičienė**, PhD candidate and lecturer at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: civil procedure, civil law.